

№ 28., 1924. 25.

8. III. 1924.

КОМЕДИЈА

Desanka Dugalić, član beogradske Drame, imala je ove sezone više uspješnih velikih i značajnih uloga.

Десанка Дугалић, члан београдске Драме имала је ове сезоне више успешних великих и значајних улога.

-- Фото Савић, Београд

Comoedia

излази сваког понедеоника. Главни уредник Никола Трајковић. Представник „Илустрације“ у редакцији Никола Б. Јовановић. Владислав Издавачко Удружење „Илустрација“ Београд, Космајска 22.

Како у Загребу мисле и делају

Надохват разговори са директором драме загребачког Казалишта, г. др. Бранком Гавелом

Данас се загребачко казалиште не може замислiti без д-ра Бранка Гавеле, свог директора драме, нити се у опште може говорити о позоришту у Југославији, а да се не говори о др. Бранку Гавели, најјачем нашем редитељу европског калибра, а ипак нашем. Не знам да ли је ко имао озбиљну намеру да у Београд доведе тога директора драме и маестра режије, али неко време, нарочито од како је г. Грол својим одласком отворио кризу у београдском Народном Позоришту, и настao провизориум, и очекивала се померања и рокирања, из Београда је стално одјекивао вапај: „Дајше нам Гавелу!“ и болеснички јаук организма који се брани и шрафси лекара: „Гавелу!... Доведите Гавелу!“ Онако као што тежак болесник кроз испрепуџане усне стење: „Воде!... Живе воде!“

Загреб је опет, кроз своју штампу, журно и енергично одговарао: „Не дамо Гавелу!“ Или; „Неће Гавела!“ Или пак: „Не може Гавела, иако је православни! Он је навикао на овај менталитет овде. Неће Гавела!“

А после је провизорна, акутна и отворена криза ликвидирана сталном, хроничном и затвореном кризом, и нико више ништа не тражи, нити се ко брани, нити ко шта хоће, нити ко што жели, нити може да жели, нити уме да жели. Сада се гњије, гњије и гњије, док се не сагњије, а за то заиста никога не треба звати у помоћ. Могу само зазубице да нам расту, докле и њих има, докле и оне не сагњију.

* * *

За десетак дана бављења у Загребу нисам могао од д-ра Гавеле добити оно што се у новинарском свету зове интервју, и поред најбоље воље директора драме загребачког казалишта. Увек се испречи нешто прече и новинар просто нема срца да тражи искушење датога обећања и отима онај обећани му сат. Тако човеку бива јасно колико један директор драме и редитељ може бити запослен. Треба га видети, кад на неколико минута само, долети у секретаријат, да поиспотписује званична акта. Журба, и оно више није ни „министарски потпис“, оно потсећа на аналфабета! У сталној, непрекидној акцији, и нервози, рука тога човека, који тако дивно режира, говори и диктира у

машину, није у стању више да држи перо. Некако тих дана је „Загребачки Тагблат“ издао велики јубиларни број за своју педесетогодишњицу. др. Гавела, који је много година био сарадник тога листа за позориште, и ауторитет, није се могао за сат - два зауставити из вечитога покрета, celerissimo, у шездесетчетвркама, и макар издиктирati тражени чланак. Тада га је преокупирала предстојећа премијера „Баш-Челика“: др. Гавела је био вас потону у редитељски проблем „Баш-Челика“. Пре тога је био „Божји човјек“, а упоредо се спремао и Вагнеров „Лоенгрин“.

Питате: каква посла има др. Гавела с Вагнером? Е, па он с пасијом режира Вагнера, и Моцарта још. И однекле је режирао чак Доницетијевог „Дон Пасквала“, који је у овој сезони и у нас даван, али тако незграпно. То је, веле, у Загребу био успех, од највећих.

(Ово успут. Ја сам, управо поводом тог несрћког „Дон Пасквала“ имао један мали обрачун — са својом савешћу. Код нас је, као што је познато, та опера постављена у Ренесансу — и целокупна дневна критика била је одушевљена тим „експериментом“. Једини сам ја устао против овог фалсификата, јер такав експерименат за мене је био фалсификат. Искористио сам један разговор са др. Гавелом — редитељем „Пасквала“ и запитао: „Па како сте га режирали? У Ренесансу?“ Одговор: „Апсурд. Све је тамо рококо.“ Оволико за умирење моје савести).

Тај разговор о „Дон Пасквалу“ био је једна случајност, али се његов загребачки редитељ заинтересовао и почeo говорити о својим идејама и о своме начину на дугачко и на широко. Али само у „шлагвортима“. Него ствар је деликатна и далеко сам да ма коме правим непријатности, уз то на већ претуреним и неактуелним стварима.

Ова ствар ми је само указала начин на који се од д-ра Гавеле може добити интервју: исто као и од великог француског директора и редитеља Жемијса. У кулоарима, између чинова, у дну ложе, на проби, на позорници, при чаши пива, у канцеларији, али у фрагментима, о горућим питањима, на дохват, кад он не говори за публику, већ више сам са собом. И штета што се у Загребу није нашао неки Пол Гсел да, као овај са Жемијеом, лови те тренутке и расположења, па да од срећно на дохват изречених фрагмената, склопи целину, и теорију.

Ја немам намеру да будем Пол Гсел Бранка Гавеле, јер нити имам компетенцију нити сам имао доста времена за такове тренутке. У два — три наврата изнећу оно што сам чуо, без система, без претензија да даднем физиономију др. Бранка Гавеле. Али и ово ће, уверен сам, интересовати нашу публику а, може бити, побудити маестра наше режије, који држи корак с Европом и местимично је и престиже (режија „На три краља“, покушај с параванима, ту скоро) да ми за читаоце „Comodie“, кад наиђем у Загреб, још понешто каже. Мени или коме другом, свеједно. Јер он има по мало и дужност да говори нама београђанима, који смо га толико звали, а он ни прстом није мрднуо

Pred premijerom Juškijevićeve „Priče o gospodinu Šonjkinu“ na beogradskoj pozornici. U naslovnoj ulozi alternirat će dva odlična mlada člana beogradske Drame: Aleksandar Zlatković i Mihailo Ristić.

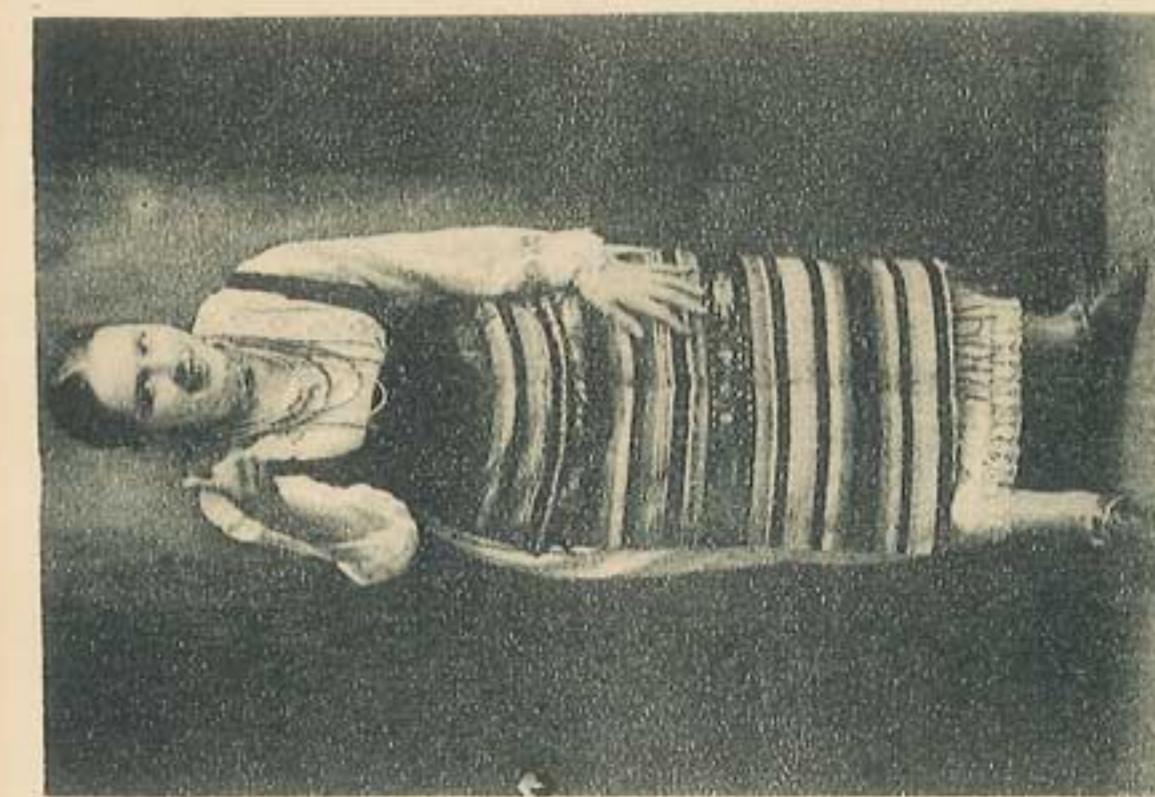
— Фото: Агата Јанко Савића, Београд —

Pred premijerom Juškijevićeve „Priče o gospodinu Šonjkinu“ na beogradskoj pozornici. Насловну улогу играче у дуплој поједињеним два одлична члана београдске Драме: Александар Златковић и Михаило Ристић.

1. Маријана Белоновић у улози Годиме у „Чору“ Раде Јовановића „Леопард“. — 2. Љубко Томасић, млади тајниотел на сарајевском казалишту. — 2. Љубко Томасић, млади тајниотел на сарајевском казалишту, игра Радко у „Поносу“ сцнографа вараждинског Казалишта, ателје Јанко Јанчић.

1. Маријана Белоновић у улози Божке у „Чору“ Раде Јовановића „Леопард“. — 2. Љубко Томасић, млади тајниотел на сарајевском казалишту. — 2. Љубко Томасић, млади тајниотел на сарајевском казалишту, игра Радко у „Поносу“ сцнографа вараждинског Казалишта, ателје Јанко Јанчић.

— Atelier Kujter, Varaždin —

да нам дође. Јер није могуће да га нису хтели они који ведре и који облаче. Па кад већ није дошао, бар да га чујемо.

Интервјуи, у неку руку, играју улогу грамофонске плоче или филмскога платна, и добро је чути плочу и видети филм, кад су нам оригинални неприступачни.

I

На пример, поводом интервјуа са г. др. Јулијем Бенешићем у „Comoedii“.

— Господин интендант рекао је уреднику „Comoedie“, да ништа не предузима без споразума са својим најближим помагачима. Интересантно је знати: где су границе?

Др. Гавела: Господин интендант у истину даје доказа о једној колосалној широкогрудости и либералитету. Никада он у овоме дому није стешњавао индивидуалности. Он би своје уметничко уверење умео да затаји на један јединствено каваљерски начин. Чим би осетио и најудаљеније „симптоме“, он би мене, у својству директора драме, а priori пустио да делам потпуно одрешених руку. Разуме се да је, код тако дивнога односа, и свим природна последица да директор драме без резерве поднесе свој део одговорности и повуче куражно консеквенце до краја.

— Па ипак, биће извесних обзира?

Др. Гавела: Разуме се — само у толико у колико индивидуалност мора бити везана у једном државном позоришту. Директор драме долази у један готов ансамбл. Ансамбл загребачког казалишта нисам је створио. Ја сам затекао готове репутације, и апрецијације, и факта.

— Па зар вас то није спутавало? То су обзири?

Др. Гавела: Има тога, али лично мени лакше се било снаћи, може бити, него коме другом, јер сам и ја дете тога ансамбла. Моји главни глумачки доживљаји су загребачки, иако сам студирао на страни. Ја сам у Загребу, и у тим доживљајима, одрастао, и зато за мене извесне везе нису били окови. Стога сам могао интензивно осетити да тај и такав ансамбл није ту случајно, у једној случајној заједници, већ је последица једног традиционалног развоја. И прво ми је била задаћа, од почетка: не прекидати традицију...

— За Вас веле да Ви „јурите“ стално напред, па како је то могућно...

Др. Гавела: ...Нипошто не прекидати традицију. Можда скренути, јест скренути једном од више струја, али никако не стављати брану на целу реку. Тако мора бити у нашем позоришту, где немамо школа, јер наш театар није театар авангарде. Он мора бити уједно и театар авангарде и Comédie Française.

— То је лавирање?

Др. Гавела: Јест, то је компромис, један компромис који сам тешко осећао, и најтежа је ствар и цео проблем у спровођењу тога компромиса имати снаге за такт према самоме себи.

— Па ипак, мора се напред, господине директоре. И то се обично зове експерименат?

Др. Гавела: Е, много што шта се на државној позорници осећа као експерименат. Али то, у ствари, није експерименат, већ нужна еволуција, јер је све сазрело, и у авангарди то већ не би био експерименат. Онда је такав „експерименат“ — нужност и дужност. Ја, лично, морао сам спојити прошлост са садашњошћу, јер сам дошао у доба када је у Европи позоришна уметност била на прекретници... *

Није дозвољено — нелојално је на две стране — искоришћавати интервјуе за полемике или за приговоре трећим лицима, ван интервјуа, и зато нећемо. У осталом, као да се и нема коме. Јер — de mortuis nisi bene. Та они не осећају прекретница. Ми живимо у Аркадији.

Н. Ј.

Вести са београдске позорнице

Гостовање београдске Опере у Сарајеву

У велико се врше припреме за гостовање Београдске Опере у Сарајеву. Како ће ово гостовање имати један већи национални и културни карактер, то ће се на ово гостовање обратити велика пажња.

Време гостовања још није дефинитивно утврђено, али ће по свој прилици бити почетком месеца маја.

Изводиће се ове опере: „Пикова Дама“, „Јеврејка“, „Манон“, „Мадам Бетерфлај“, „Тоска“ и „Хофманове приче“. Балет ће бити репрезентован „Копелијом“.

Г. Исаиловић болестан

Г. Михаило Исаиловић, први редитељ београдске Драме, разболео се. Стање његовог здравља није опасно, али ће морати бити ван позоришта бар месец и по дана.

Домаћа драма „Робови“, коју је г. Исаиловић почeo да режира, биће због тога скинута привремено са репертоара.

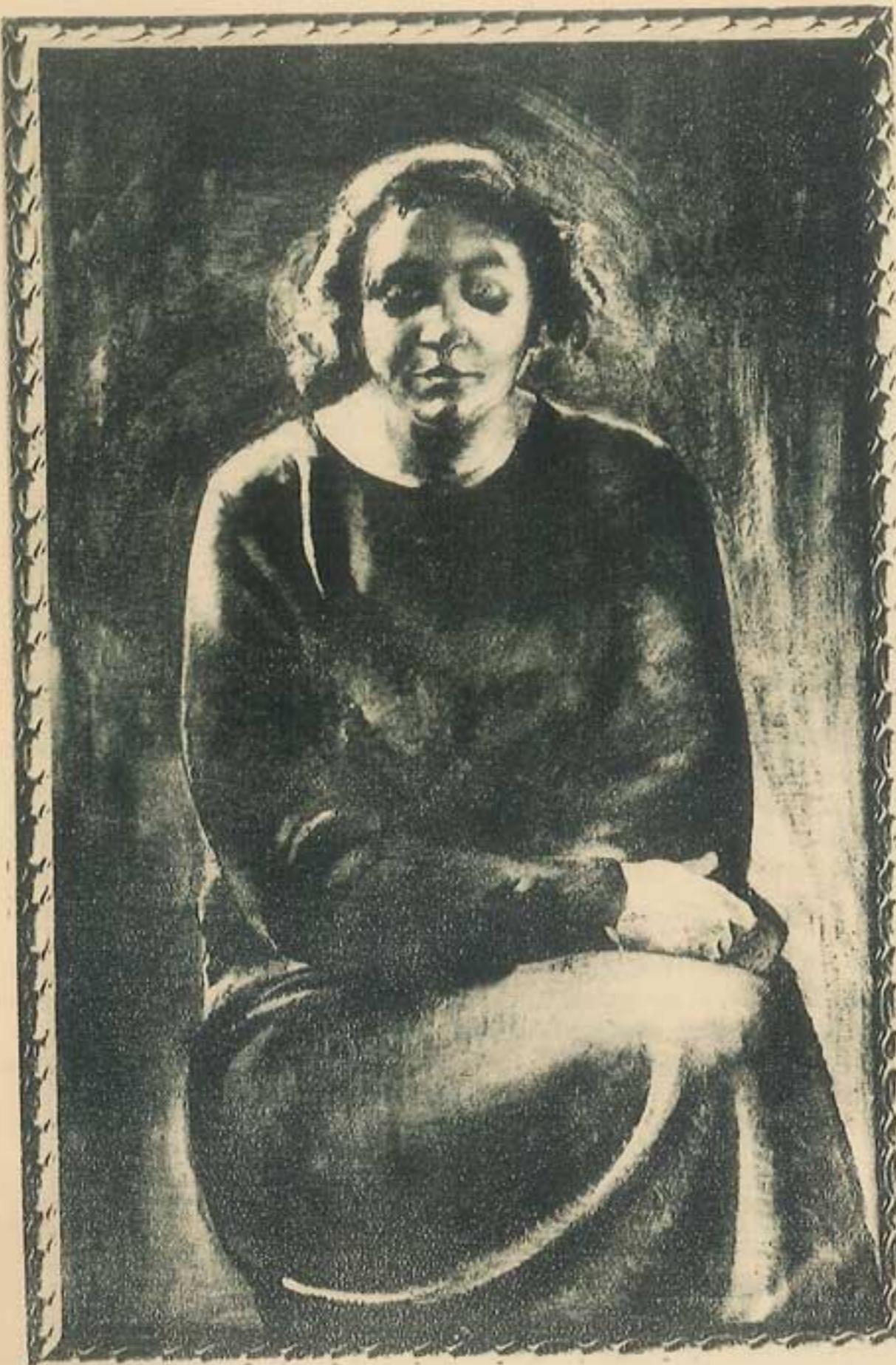
Нови директор Драме београдског позоришта

Г. Павел Голја, прећашњи управник Народног Казалишта у Осеку, постављен је недавно за директора Драме београдског Народног Позоришта.

Пропле недеље примио је дужност свог новог положаја.

Г-ца Шматкова и њен удес

Наши су читаоци без сумње дознали из дневних листова да је наша симпатична уметница, г-ца Олга Шматкова, чланица београдског балета једним несрћним случајем пала са четвртог

Prof. Ljuba Babić Zagreb: Portret velika glumice, aktorice Nino Vavre.

Проф. Љуба Бабић, Загреб: Портрет велике драмске уметнице Нине Вавре.

Ivo Raic, nadredatelj i prvak drame, ravnatelj „Kazališta u Tuškanцу“ u Zagrebu, režira „Gospodju đavolicu“ od Calderona.

Иво Раић, први редитељ и првак драме, управник „Казалишта у Тушканцу“ у Загребу, режира „Госпођу ћаволицу“ од Калдерона.

— Foto „Tonka“ — Zagreb —

спрата свога стана у двориште исте куће, дакле са висине од неких петнаест метара.

Срећом за сада још нису констатоване никакве теже последице овог ужасног пада, али у сваком случају г-џа Шматкова ове сезоне неће моћи играти.

Comoedia, која је у више махова доносила слике г-џе Шматкове у свима њеним креацијама, и пратила са симпатијама ради развијање наше младе балерине, жели јој сада што брже и потпуније оздрављење, и да се што пре појави опет на изорници.

МУЗИЧКА КРОНИКА

Концерти

Марсел Чампи

Један млади париски пианиста, Г. Марсел Чампи свирао је у понедељак, 2. о. м. у „Манежу“ пред многобројном и одабраном публиком која га је примила са топлом симпатијом и многобројним бурним аплаузима. Г. Чампи спада у ону најмлађу приспелу генерацију француских виртуоза на клавиру чији је главни и најславнији представник Корто, и он нас је својим стилом, темпераментом и целим начином живо и пријатно сећао на тог свог ненадмашног колегу. Један модерни и латински пианиста чија је врлина у неогрешивој техничкој сигурности и елеганцији, у племенитој чистоти и јасноћи форме и у оној деликатној, типично модерној и антиромантичној сензибилности која је сва духовна, а често и духовита.

Из реченог се може лако закључити да Г. Чампи није толико позвани тумач романтичних композитора као што је, на пример, Шуман — чију је фантазију opus 17. одсвирао, стварно, нешто лагано и безбојно — или Лист — чију „Легенду о Св. Франческу“, такође шије успео да оживи у свом њеном сјају и полету — колико модерних француских музичара, код којих се напуштао у својој правој атмосфери и дао своје најбоље. То важи, првенствено, о Равеловој бриљантној „Јутарњој песми лудака“ — чија је интерпретација била исто тако духовита и каприциозна као и само дело — а, можда, још више о оном чудесном „Веселом Острву“ од Дебисија које је било најлепши момент и кулминација целога концерта. Фореова Баркарола звучала је лако и умиљато, а Прелудијум, корал и фуга од Ц. Франка са неком религиозном убедљивошћу и класичном свечаношћу.

Код Шопенове Баладе оп. 47. (иста коју је свирао и Г. Орлов) желели бисмо, опет, мало више ватре и ћуди; особине које Г. Чампи, после, дао, обиљно и грациозно, у Мазурки и, још више, још сјајније, у 14. Валцеру великога Польјака.

По завршеном концерту, уметник је, на општи и неодоливи захтев, одсвирао још три bis-а, после којих су слушаоци још дugo и увек поновно пљескали.

Тодор Манојловић.

Концерт Павла Холодкова

У уторак, 3. марта о. г. приредио је Г. Павле Холодков, у дворани „Станковића“ свој концерт коме су се, сјајно, одазвали многобројни (с временом, када, све бројнији) поштоваоци омиљеног певача. Г. Холодков певао је пред кратко пуном салом и одушевљени слушаоци приређивали су му после сваке тачке праве овације, праве олује аплауза. Уметник је био одлично при гласу и његов снажни и топли баритон интерпретирао је достојно најлепше арије Чайковског, Рахмањиновог, Мусоргског, Росинија, Вердија и још многих других, попут је публика, неуморно, тражила све нове и нове bis-ове.

Тодор Манојловић.

Музички живот

Марсел Чампи на свом турнеу по централној и јужној Европи

Марсел Чампи, који је 2 марта дао успели концерт у Београду путује по Европи у циљу пропаганде за француску музичку културу. Њега шаље француска држава, да би упознао јужне и централне европске народе са модерном француском музиком.

Чампи мора да у року од месец дана да више од десет концерата и да обиђе половину Европе.

Тако, Чампи је дао први концерат у Југославији, у Љубљани 27. фебруара, сутра дан увече у Загребу, а у Београду после два дана.

Из Београда Чампи је отпутовао за Атину, где намерава дати два велика концерта, од којих ће један бити са оркестром. На претходно тражење атинских музичких кругова, Чампи ће у Атини свирати у целини свих дванаест прелида Дебисијевих.

Из Атине путује у Софију, где изводи исти програм који је дао и у Београду.

У Букурешту даје два концерта. Један са филхармонијом, којом управља познати румунски диригент Жоржеско. На овом концерту, на програму су концерти од Шумана и Листа, и варијације од Франка.

У Будим-Пешти даје један реситал.

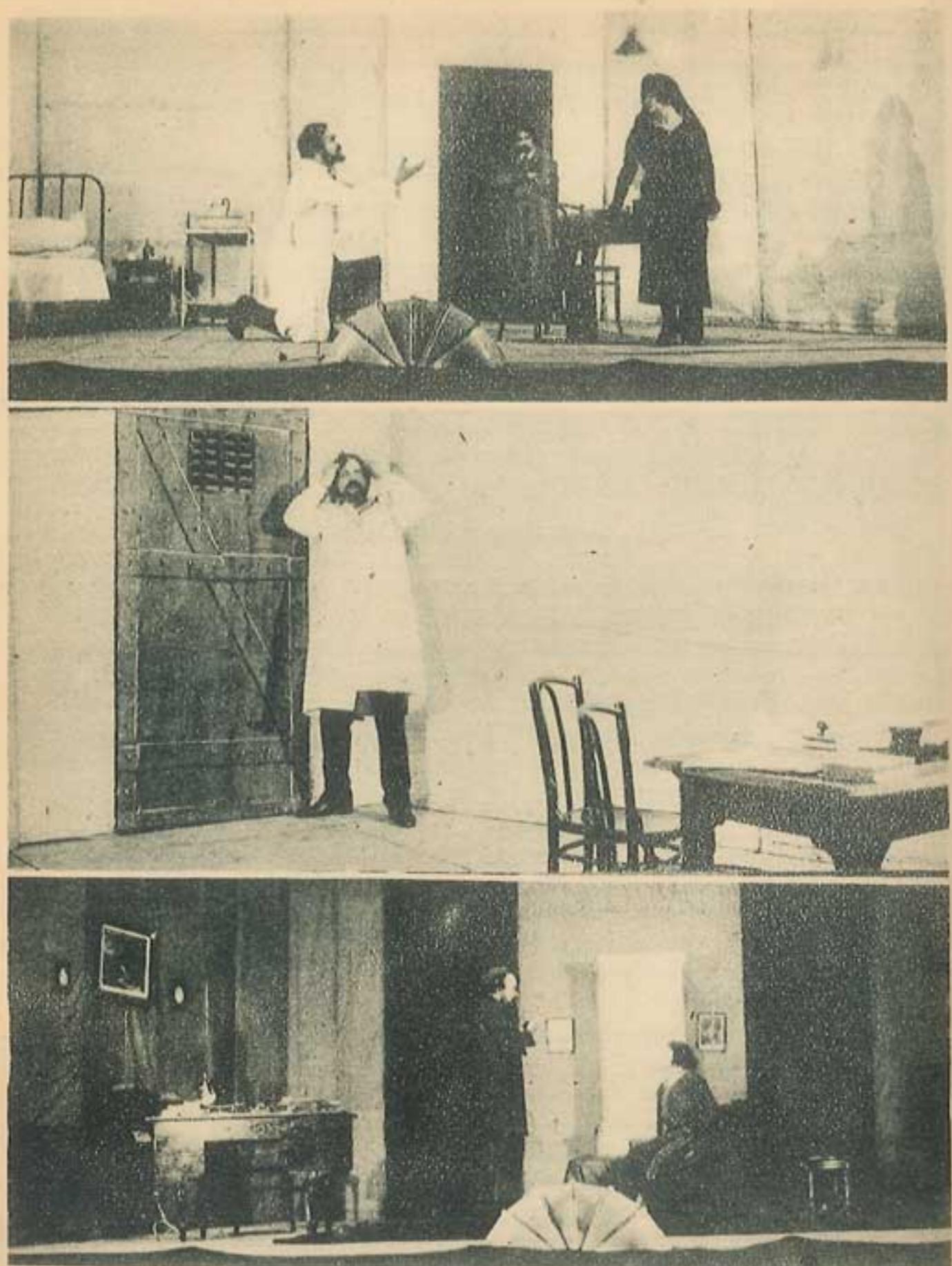
У Бечу, у сали „Концерт Хауса“ један концерат такође. Најзад у Прагу.

А 27. марта већ први концерт у Паризу.

За време његовог бављења у Београду, „Comoedia“ је послала свога сарадника да га посети.

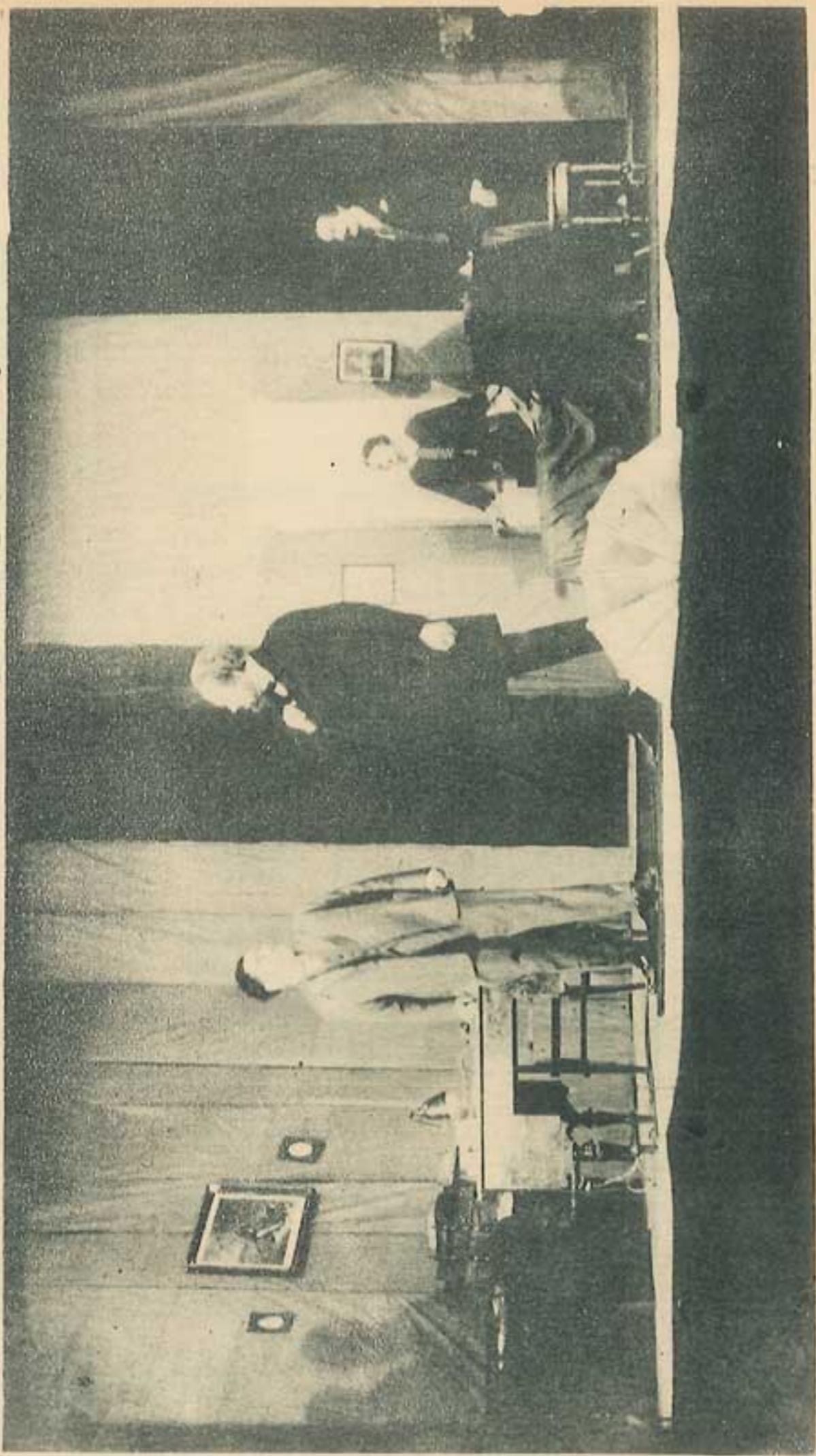
Г. Чампи био је љубазан да поред осталог изјави и ово:

— Публика београдска врло је музикална, уверавам вас. Слушала ме је врло пажљиво, у побожној тишини. Уверен сам

„Misao“ od Andrejeva na beogradskoj pozornici. Scene: 1.) iz VI slike (Mara Taborška i Dušan Radenković); 2.) iz III slike (Dušan Radenković); i II slike (Dušan Radenković i M. Taborška).

— Снимци В. Бончића, Београд —

„Мисао“ од Андрејева на београђској позорници. Сцене: 1.) из VI слике (Мара Таборска и Душан Раденковић); 2.) из III слике (Душан Раденковић); и II слике (Душан Раденковић и М. Таборска).

„Misao“ od Andrejeva na beogradskoj pozornici: kraj II slike (V. „Мисао“ од Андрејева на београђској позорници: крај II слике (В. Богић, Д. Раденковић, М. Таборска и М. Стјановић).

— Снимки В. Бончића, Београд —

да ме је потпуно разумела баш у мојим најтежим стварима. Тако, у прелудијуму и коралу од Цезара Франка, бојао сам се да ћу проћи несхваћен, али срећан сам што сам нашао у Београду публику јако образовану.

Мале вести из краљевине

Г. Радоје Веснић, управник осечког казалишта

Дознајемо да је за управника Народног Казалишта у Осеку постављен г. Радоје Веснић, књижевник, новинар и досад редитељ и члан новосадског позоришта.

Београдски културни живот

Нешто о настави дикције

— Интервју са госпођом француског конзула Васела. —

Госпођа Васел, чији је рад у београдском Француско-Српском клубу „Cemoedia“ у више махова истакла, добила је надавно нову дужност да предаје нашим студентима филозофије, будућим професорима француског језика, изговор и дикцију. Том приликом посетили смо г-ђу Васел и питали да нам каже шта мисли о настави дикције.

Г-ђа Васел нам је одговорила врло љубазно: — „У Француској се као и у иностранству ради на томе да у опште образовање уђе и дикција.

Пример који је дао Париз у томе прихваћен је, и „Виши Савет за Наставу“ ставио је експресивно читање у програм наставе.

Раније су наша (француска) деца псалмодирала, била неспретна, сада пак она декламују; и ако се добро изабран професор заузме да развије мало по мало све трезоре интелигенције, које очевидно открије, вештина лепог читања неће више бити сматрана као један луксуз који могу себи допустити само они који се определе позоришној каријери.

Ова вештина не даје само свакоме лично задовољство, већ томе задовољству додаје неограничену срећу да се комуницирају и осталима сви утисци, које ми сами осетимо.

Један говорник који се изражава чисто, са пуно истине, енергије, који влада хармонијом свог сизкеа, свакако ће делити са нама своју емоцију да и ми учествујемо тако у емоцији једног самог; ми пак примамо брже и лакше утиске масе.

Читајте сами једну лепу сцену, ви нећете осетити толико њену узвишеност, него кад чitate исту сцену у друштву неколиких особа од укуса, или још боље ако је рецитујете пред једним широким скупом; ако је рецитујете са гласом топлим, са одговарајућим тоном, ефекат ће бити несразмерно већи.

Правила за добро рецитовање односе се прво на интелектуални орган, мисао, за којима се ми трудимо да га развијемо, и друго, један физички орган, глас, овај пак добро постављен, гибак, лако ће савладати напе недостатке изговора и правила граматике, нарочито граматике дикције, која ће бити за нас једна обична ствар.

Дикција има једну особину која превазилази техничку наставу.

Дикција је као музика, не учи се са истом прецизношћу као математика. Она тражи од професора као и од ћака добар део имагинације, осећање живота.

Желимо госпођи Васел успеха у који не сумњамо попутознамо с каквом преданошћу и истрајношћу она ради.

Јим.

Варшавска позоришта.

Из «Театра Народовог».

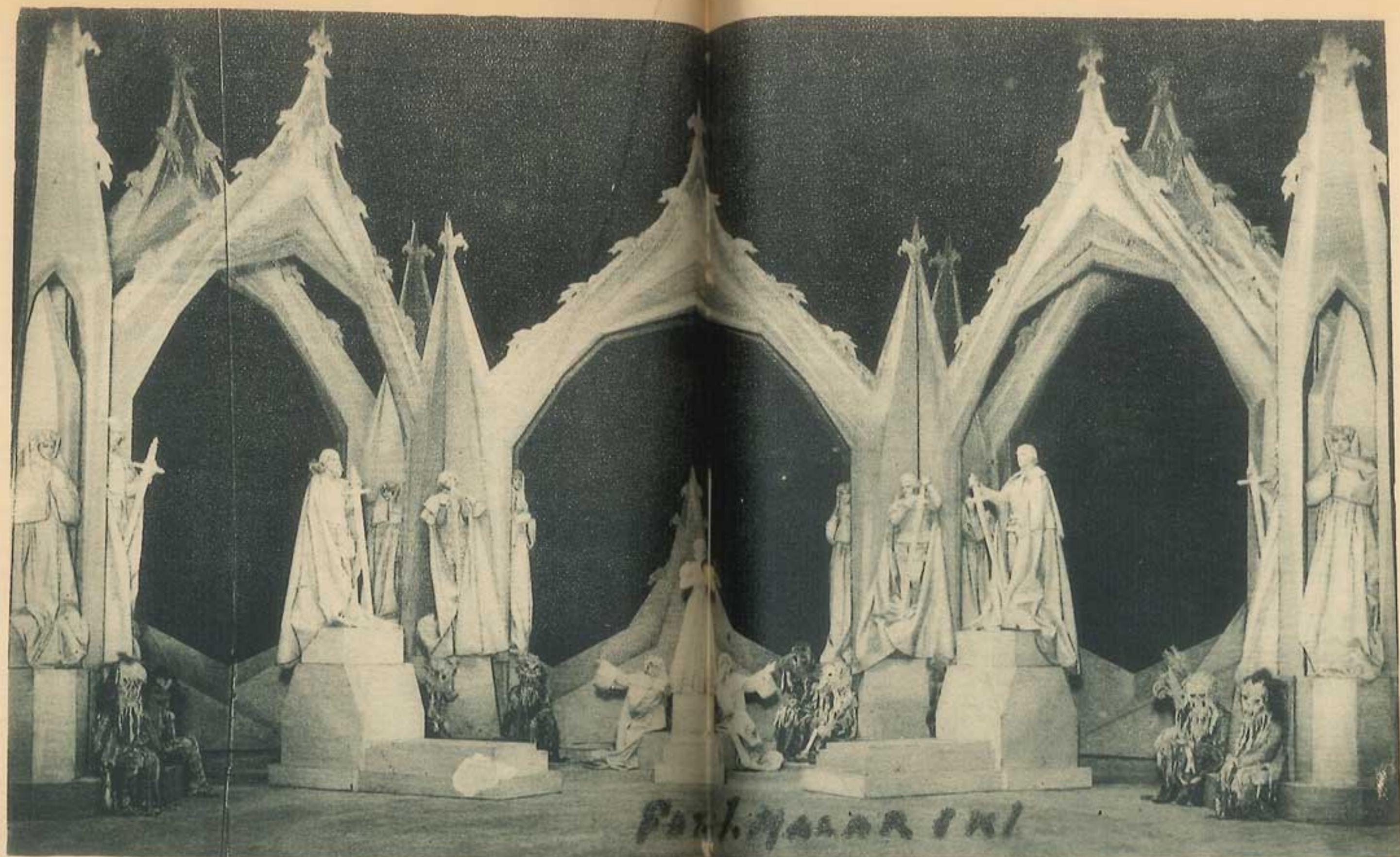
Од како је 1. XI. 1924. „Дон Жуан“ славног Шпањолца Јозе Зориле дат први пут на позорници „Театра Народовог“, на челу са Јозефом Венгжином — до данас још никако није скидан са репертоара! Деведесет представа узастопце! То још није ништа. Поред најбоље воље дирекције и протеста глумаца који играју главне улоге у комаду најбољег савременог пољског писца Стевана Жеромског „Утекла ми препелица“ и у комаду нашег Кнеза Иве Војновића „Машкарате испод купља“, које су ствари настудиране и одавно испробане — „Дон Жуан“ не може бити скинут са репертоара још за 30 представа. Зашто? Јер је „Театр Народови“ магистратска институција, јер се свако вече касе где се продају улазнице — затварају бар један сат пре почетка представе. а кад је у питању интерес магистрата — пада идеалан пројекат репертоарски директора Ј. Остерве који се односи на чешћу промену најодабранијих позоришних комада, првокласних европских писаца“.

„Дон Жуан“ је јунак репертоара ове сезоне! Публика обилно посећује позориште. Један од разлога успеха је и превод рељефним и сочним стиховима од Станислава Милашевског песника и драматурга истог театра. „Дон Жуан“ има ту срећу да га је написао — поета, превео и прерадио — поета, инсценисао и режирао — поета и играо — опет поета, на позорници „Театра Народовог“.

Одавно Ј. Венгжин није био тако силан. Његов сатански триумф, борбеност, скрушеност и поновни бес, све је то имало тон романтизма. Само велики артиста може онако одиграти мистичну визију поете, Осим тога: „мермерно-ледени“ стил и гест Желазовског у улози Командора, младићска фантасија Роланда, девичарски сјај и портретски чар г-ђице Мајдовичувне и Хрињиевичувне — све је то дало разлога за 90 представа.

Чим овај силни успех буде прошао ставиће се на репертоар Војновићеве „Машкарате испод купља“.

„Машкарате“ је превела г-ђа Шчепаљска жена бившег пољ-

„Don Juan“ od Španjolca Jozé Zorile, na pozornici Teatra Narodovog u Varšavi. Scena na groblju: živi kipovi.

— Specijalni snimak za beograd. „Comoediј“ fot. Malarskog — Varšava

„Дон Жуан“ од Шпанјолца Јозе Зориле, на позорници Театра Народовог у Варшави. Сцена на гробљу: живе статуе.

— Специјални снимак за београд. „Comoediј“ фот. Маларског — Варшава —

ског конзула у Загребу, која познаје наш језик у танчине. Она је превела и „Смрт Мајке Југовића“ као и још неке наше ствари. Режију води управник г. Лудвик Солски, који је у Кракову — као тадањи управник Краковског Позоришта — режирао „Смрт Мајке Југовића“. Велики је пријатељ нашег народа и поштовалац нашег Кнеза Иве Војновића. Ствар је студирана врло марљиво и покртвовано с обзиром па то, да је то први покушај са репертоаром југословенским. Избор у подели улога, испао је одлично. Наиме, улоге Ане и Јеле играју хероине „Театра Народовског“, г-ђе: Јелена Захорска — Паули (Ана), Гавликовска (Јеле); Аници ће креирати г-ђица Јанина Романувка, млада и врло талентирана глумица (креаторка војводкиње у „Мазепи“; видије раније бројеве „Comoedie“). Улога Јеле је у дупликату са г-ђицом Марјом Хрињијевичувном, креаторком Доне Ане из „Дон Жуана“, и г-ђом Јаршевском. Јеролима игра г. Ружицки „актор златоусти“, како овде за њега веле. Декорације спрема „мистр“ проф. В. Драбик. Захваљујући предуслетљивости г. Тошовића књижара из Дубровника, побринуо сам се за оригиналне из Дубровника и Конавља, које ће у декорима и костимима оживети рука проф. Драбика. — Једном речју „Машкарате“ су готове и само чекају „Смрт“ „Дон Жуана“, па да се појаве на сцени. Дирекција чини припреме за специјалан пријем г. Војновићу. Кругови литерарно артистички, као и глумци који играју у том комаду — чекају га нестрпљиво. А нарочито наша „Мала Колонија“. Сви се надају и чекају високог госта и књижевника из Дубровника, на премијери „Машкарате испод купља“ „Театра Народовог“ у Варшави.

А тада ћу вас известити детаљно о тој уметничкој и културној манифестацији пољско-југословенској.

Варшава, крајем фебруара 1925.

Владимир Николић

Позоришни живот у Немачкој

Берлин

Крајем фебруара.

Најновији комад Герхарта Хауптмана, који је објављен још 1921 године, није никако до сада игран у Берлину. Недавно је дат први пут у Лесинг-театру са успехом који доликује старом и највећем живом драматичару Немачке.

Ова драма зове се „Indipohdi“, а саже је у овом: Један кнез прогнан од свога сина, преживи бродолом и спасе се на острво настањено црвенокоштима. И они кнеза поставе за свога краља. Али једног дана букне револт противу њега: побуњеници добију помоћ од белаца који се искрцавају на острво; они победе у пресудној битци а кнеза заробе. Сада кнез међу дошљацима позна свога сина. Оставља му своју круну а он се убија скоком у један вулкан.

Овај комад писан у стиховима, има врло дугачке тираде више мање философске. Јунак, који се зове Просперо, као и онај у Шекспировој „Бури“, одаје из себе пессимизам који је обузeo остварелог Хауптмана. Све је ту мрачно, димљиво, одаје досаду живота.

Ма да комад има успеха код публике, јер се даје већ више од месец дана непрестано и играће се још дуже времена, ипак критика завијеним речима констатује иссрпеност некада тако снажне драмске жице Герхарта Хауптмана.

* * *

Рајнхарт који сада даје представе у берлинској „Comoedii“, постао је велики љубитељ стране литературе. Дао је између осталих и велики број парискних комедија. Али највише пута игран је талијан Пирандело, са својих „Шест лица траже писца“. Овај комад дотерао је већ педесет представа, док француз Емил Мазу са својом успелом комедијом „Преварени муж“ није дотерао ни до тридесет представа. Бирабо, модерни париски булеварски писац, није имао великог успеха. Али за Французе је успех само то, што их је Рајнхарт играо уопште.

Интересантно је питање које француске комаде немачка публика највише ценi? Она обично хладно прима озбиљна француска драмска дела (Кирел или Ленорман, на пример), са мотивацијом да она има и боља у својој литератури, или импортираној из Скандинавије. Немачка, берлинска публика нарочито, представља нарочито „Париске“ комаде свему осталом, т. ј. лаке, духовите и веселе, воли чак мало и слободне. Свему осталом окреће леђа. То је случај свих комада француских, играних ове зиме. Чује се врло често да се каже презриво: „То је лепо за штарице и жутокљунце и старце! Доста већ са том заслађеном водицом!“ Али „кућа“ се ипак пуни. Само што се тиче „слободе“ и „неморала“ у француским комадима, треба видети неке Ведекиндове комаде, па се уверити колико су Немци „одмакли“ у томе. У Немачкој данашња највиша драмска уметност има дела која се не би могла давати у Паризу.

Ове сезоне имала је и оперета успеха у Берлину. Највећи успех имала је француска оперета, и то баш „Мамзел Нитуш“ која се, како чујем, даје и у Београду. Униформе француских војника, који се у трећем чину појављују у овој опери, изазвале су неке усамљене протесте у патриотским берлинским листовима, али гледаоци не обраћају пажњу на то.

Иначе, озбиљна музика има великог удела у зимској сезони. Али о њој ћемо говорити у другом писму.

C.

Америка

Успех Мориса Розентала у Њујорку

Познати виртуоз на виолини Морис Розентал, који је више пута гостовао у Београду и другим већим местима наше краљевине

„Don Juan“ na pozornici „Teatra Narodowego“ u Varšavi. Fragment iz „Don Huana“; Don Huan (odlični poljski umjetnik J. Wengšin) pred kipom Donne Inez.

— Спец. снимак за београд. „Comoediју“ фот. Маларског — Варшава. —

„Дон Жуан“ на позорници „Театра Народовог“ у Варшави. Фрагмент из „Дон Жуана“: Дон Жуан (одлични пољски уметник Ј. Венгшин) пред статуом Доне Инес.

„Don Juan“ na pozornici „Teatra Narodowego“ u Varšavi. Scena iz I čina. U krčmi. Levo: Don Lujo (T. Roland) — desno: Don Huan (U. Vengšin). — Donna Inez — Marja Majdrowicznuwa. — Donna Anna — Marja Chraniiewiczuwa.

— Специјални снимци за београдску „Comoediју“ фот. Малерског — Варшава.

„Дон Жуан“ на позорници „Театра Народовог“ у Варшави. Сцена из I чина. У крчми. Лево: Дон Лујо (Т. Роланд) — десно: Дон Жуан (У. Венгшин). — Дона Инес — Марја Мајдровичувна. Дона Ана — Марја Хранјевичувна.

вине, имао је ових дана огромне успехе у Њујорку, где је дао четири врло успешна концерта. До сада је прошао више америчких градова, и свуда постигао редак успех.

Розенталу, који је за време рата гостовао у Београду као сиромашни почетник, осмејхују се већ амерички долари, и враћају се у Европу као богат човек.

Мозаик

Кубелик и неакустична сала

Сви француски листови од последње недеље говоре о једном интересантном догађају, који се односи на великог чешког виртуоза на виолини Кубелика.

Comoedia је баш недавно јавила да Кубелик креће на велики турне по Европи, и заиста Кубелик је наишао и на познату варош у унутрашњости Француске, Дижон.

Концерт је био заказан, све карте продате. Био је уизгледу огроман успех. Кубелик је приспео возом у Дижон тек један сат пре представе. Одмах је отишao у салу где се концерат требао извести. Кубелику није требало много да опази да сала није акустична, и то му је било довољно да натера свога импресарија да да новац врати публици натраг и он одрекне сигуран изглед на морални и материјални успех.

Публици је саопштен разлог и новац враћен. И та публика ни сада још не може да се освести од чуда, како то да један уметник, па ма ко он био, враћа добијени новац натраг што му се „не допада“ сала.

PISMO IZ PARIZA.

Henry Becque u Comédie Française

(SUDBINA NATURALISTIČKE DRAME U FRANCUSKOJ.)

Dan reprize Becqueove комедије „Les Corbeaux“ („Гавранови“) зnačio je za francusku dramu utoliko važan datum, što se том приликом наглашавala vrijednost i opredijelilo značenje pojave prvog naturalističkog dramatičara francuskog.

Iz historije само ово неколико redaka:

Za snažnog pritiska Compteovog pozitivizma nastala je i u dramskoj literaturi neka reakcija protiv romantičke, čim je zavladala ideologija „новца и законика“. Predstavnici te „reakcije“, autori, које су mučili проблеми морала новога društva, Augier i Dumas fils afirmirali су једним нарочитим realizmom „à thèse“. Oslanjajući сe додуше на reminiscence iz realnog života, у коме је Велики Buržoa баš bio pljucnuo na mjesecinu i promjenio поjam o časti, поставивши си конкретније циљеве, Augier i Dumas fils posudjivali су си из те своје realne okolice tipove, које су у театrima neopazice pri-

siljavali, да idu smjernicom једне „тетићке“ радње: niže intencije biće bi uvijek kažnjene, a moralna je prepostavka pobjedjivala! Romantika se, prema tome, nije mogla sakriti за razočaranje nad realnim; Dumas je počeo као moralizator, nastavio као autor „pieces a these“, a svršio u некој pseudosimboličnoj mistici resigniranog romantika; a ne krije li se за superiorним i uzvišenim preziračem novca, koji je upropastio staru sentimentalnost, romantik Augier?

Henry Becque живio је под истим dojmovima; ali reagirajući na romantiku on je reagirao i na teatar Duma i Augiera. Eto зашто: Gledajući живот Velikoga Buržua izbliza, promatrajući oko себе konzervativne življenja u новом kapitalističkom društvu svojih sugradjana, Becque је osjetio svu namještenost i laž teatra „a these“ i teatra, у коме су rastava braka i vanbračna djeca bili главни komplikatori akcijskog čvora, i pokušao да donose живот, какав јесте. Njegovi „Corbeaux“ imaju slični „problem novca“ koga imaju i Augierove drame, само што kod Becquea novac ne biva (тетићki!) pobijedjen, nego он (као у животу!) побједује. У pozadini se Becqueove drame, umjesto monotona zvuka prodike, čuje cerekanja sotone.

Evo: Familija Vigneron живи blaženim „romantičkim“ животом, kad odjednom izgubi svoju glavu, staroga oca troje kćeri i jednoga sina. Po smrti staroga baće se njegovi „prijatelji“ као gavranovi na imetak familije, на čelu syima Teissier, poslovni prijatelj pokojnika, koji hoće da prisili nesretnu udovicu, да пристane на prodaju Vigneroneve tvornice, којој је Teissier suvlasnik. Stara se brani, kolikogod može, ali, на концу, поражена bijedom, пристane чак на то, да „gavran“ Teissier uzme njenu jednu kćer, koја на тај начин spašava familiju, što stupa u brak sa starim spekulantom.. Sadržaj, zar ne, nimalo romantičan i nimalo moralno tetičan.

Autor drame, koji voli nevine, iskrene i potlačene, ali donosi живот onakav, какав јест, у svojim najcrnijim stranama, sa sarkastičnom konzervativnosti, naturalistički, prije četrdeset godina obilazio je teatre, да пokuša plasirati своје djelo на scenu. Deset direktora odbilo je dramu u осам teatara, dok se konačno ne primi u — Comédie Française. Autor je sam režirao своје djelo. Оčekivao сe skandal, ali publika je, prezasićena romantičkom, primila djelo oduševljeno. Kritika ga je i prekomjerno hvalila i prekomjerno kutila.

Henry Becque znači u historiji franceskog teatra mnogo: on je bio shef naturalističkog revolucionarnog „Théâtre Libre“, što ga je osnovao Antoine i tako je Becqueova umjetnost, već u samom почетку, dobila karakter једне „школе“. Pa ipak, за ово četrdeset godina, он nije имао pravog naslijednika, који bi stvorio remek-djelo naturalističke drame!

Zašto?

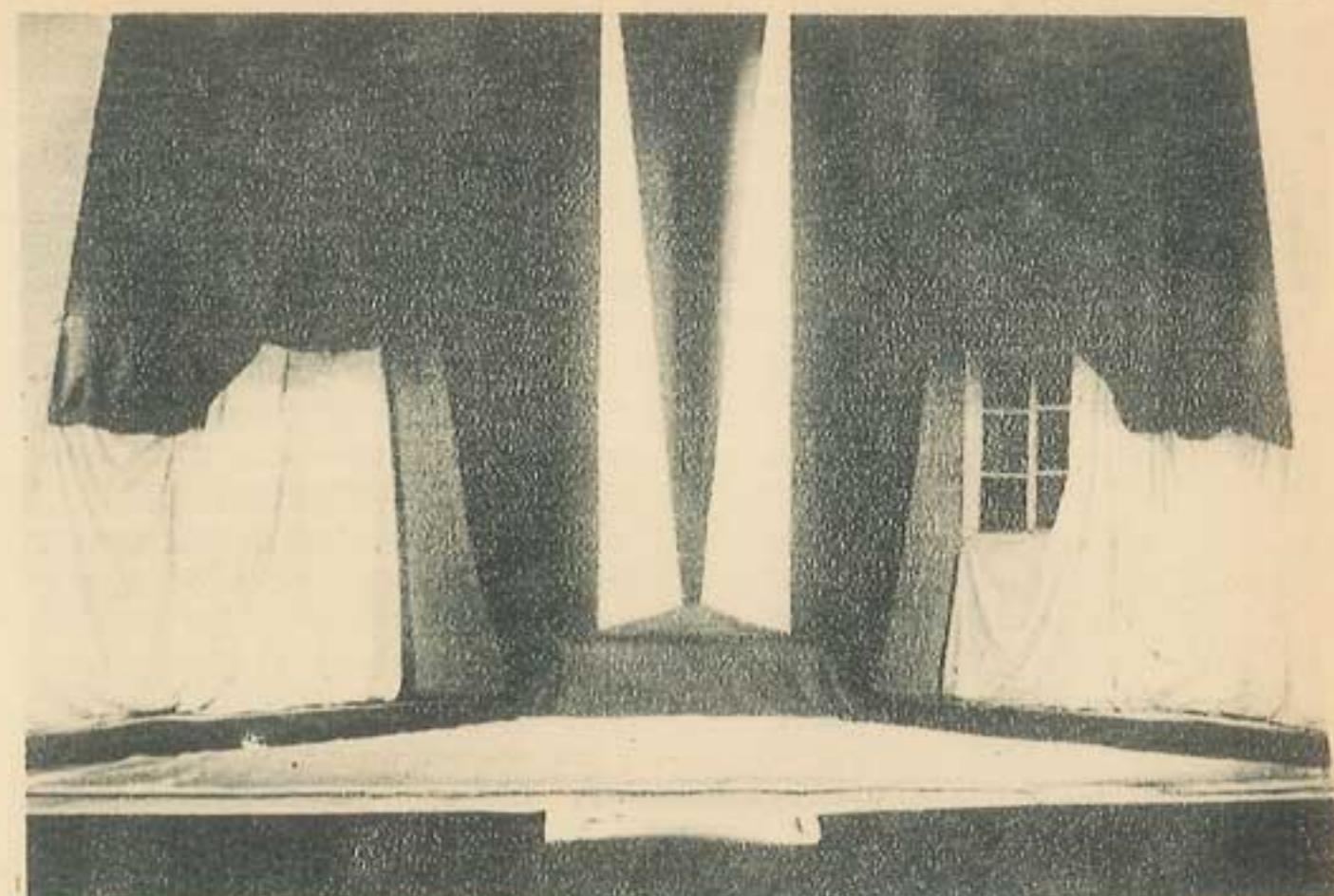
Predstava „Les Corbeaux“, као repriza u Comédie Française posle gotovo pola vijeka daje možda најјаснији odgovor на то питанje:

Novosadsko Narodno Pozorište: 1. Danica Mateljić, stalna članica, istakla se kreiranjem tipičnih rola; prošle godine proslavila 25 godina glumачkog rada; — 2. Ruka Krančević, stalna članica, istakla se nedavno u ulozi Lize Doolittle u „Pigmaliionu“.

Novosadsko Narodno Pozorište: 1. Danica Mateljić, stalna članica, istakla se kreiranjem tipičnih rola; prošle godine proslavila 25 godina glumачkog rada; — 2. Ruka Krančević, stalna članica, istakla se nedavno u ulozi Lize Doolittle u „Pigmaliionu“.

1. Nova inscenacija Kulundžićeve „Ponoći“ u varaždinskom kazalištu. Scenu je zamislio i izradio mladi glumac Hinko Tomašić. — 2. Odmor članova zagrebačkoga kazališta za vrijeme jednoga pokusa pred kazališnom zgradom.

1. Nova inscenacija Kulundžićeve „Noći“ u varaždinskom kazalištu. Scenu je zamislio i izradio mladi glumac Hinko Tomašić. — 2. Odmor članova zagrebačkoga kazališta za vrijeme jedne proba pred pozornišnom zgradom.

Foto Merlić, Varaždin

Becqueova drama, daleko od toga, da bude „théâtre de moeurs“, (koga Becque nije nikako volio), davala se ovih dana u Comédie Francaise u kostimima sedamdesetih godina, u stilu „blagih alira“, s nježno retuširanim sarkazmima, ukratko: kao neki „théâtre de moeurs“. Na taj je način najoficijeljni franceski dramski teatar htio da opravda iznošenje Becquea, tretirajući njegovu dramu kao produkt onoga vremena, koji nema ništa s vječnosti, u kojoj se čovjek manifestira izyan svih vremena.

Razlog takovom iznošenju jedne naturalističke drame (iako je taj naturalizam bio za naše današnje pojmove dosta blag) nije bio samo u tome, da se ublaže „naturalizmi“ djela, nego da se djelo približi publici, koja u Parizu nada sve voli „théâtre de moeurs“.

Taj specifično pariški dramski produkt, „théâtre de moeurs“, teško je ukratko definirati. On je zbog svog suviše prononsiranog „esprita“ i zbog svoje suviše sakrivene „thése“ dosta dalek od realizma u našem shvaćanju, a pogotovo od naturalizma u shvaćanju, a pogotovo od naturalizma u shvaćanju evropskom. Rekao bih, da se u njemu dogadjaji iz života, birani naročitom namjerom (*thèse!*), donose načinom u kome se ama baš svi osjećaji nesmiljeno eksterioriziraju jezikom duhovita poznavaca — momentanih narodnih običaja. Za taj se teatar biraju i neobičnom vještinom namještaju dogadjaji, tužni i vedri, na taj način, da oni, izneseni, nose karakter nekoga momentanoga društvenoga morala. Svi osjećaji, koji ulaze u akciju iznose se na javu, često u tiradama ili u pjesmama u prozi, od vješto složenih rečenica više ili manje pjesnički nastrojena čovjeka pa sve tamo do rječnika duhovitoga uličnjaka, koji takodje edaje divne odlike specifičnog „boulevardskog esprita“. I, zaista, da nije one i suviše namještene radnje sa sakrivenom tezom momentanog morala. „théâtre de moeurs“ bio bi po svojoj formi neki teatar pariškog realizma. (Tako, da kad gledate predstave tog teatra, u kojima danas spadaju: i moralizatorski Brieux i de Curel, i „objektivniji“ Lavedan, Domay, de Fleurs—Cailhavet—Croisset, Capus, Sacha Guitry i Louis Verneuil, onda tu ne spoznajete Čovjeka, nego se čudite Parižaninu!).

Predstava „Les Corbeaux“ u Comédie Francaise nije dala pravu naturalističku Becqueovu dramu. Romantična sreća, u prvom činu, donesena je iskreno, a ne kao jedna fina ironija skeptičara, koji je brat Schopenhauer i Riberi. Ona je u tom prvom činu, djelovala zato sladunjavajuće i blago, kao neka priča iz starih dobrih vremena. A kada se već desi katastrofa i kada kuća, odjenuta u crninu, gleda u naoblacenu budućnost, jad se i bijeda kriju pod tankom „omaglicom zakonika“. U interpretaciji Comédie Francaise Becqueovi gavranovi i nisu nikakove ogavne ptičurine, koje se bacaju na polulješeve. Kao što moderna higijena može i da ispriča i da pohvali gadnu proždrljivost crnih ptica, koje uništaju opasne lješine, tako moderni zakonik daje apsolutno pravo gospodinu gavranu Teissieru, kad hoće da proda tvornicu, koja je zadužena, poslije smrti svog

kompanjona. Svi ti gavranovi baš i nisu vrlo crni. Gospodin Teissier, u interpretaciji dobrog glumca Léona Bernarda, ne pokazuje ni malo očitoga znaka kakovog podmuklog grabežljivca i on se, gotovo bez pomoći, „mora“ da osloni na zakonik. Demonski javni bilježnik Bourdon, (koga igra Jacques Fenoux, u tom shvaćanju takodje vrlo dobro), nije, kako bi Becque htio, hladna životinja, nego neizlječivi brbljavac, koga frazerstvo zvanja toliko uvijek drži na površini, da i ne dospijeva da razmišlja o dubljoj moralnoj strani svoga posredovanja. I sve druge „gavranove“ kao da su ocrnile samo prilike, vrijeme, u kome se živilo, običaje, koje je imalo onda društvo; ukratko: „théâtre de moeurs“. Nema u tim zlim ljudima ništa od nekoga zla, koje uvijek duboko ukorjenjeno živi u Čovjeku svih vremena i svih mjesta, nema onoga apsolutno negativnoga u ljudskoj prirodi; po mišljenje Comédie Francaise i „théâtre de moeurs“, svi su ljudi formirani prilikama, u kojima žive, klimom, pod kojom su odrasli. I takav čovjek, dobar ili zao ne smije se osuditi, jer je njegov moral moral njegovih dana, njegovoga milieua. Sa toga stanovišta „Les Corbeaux“ su, umočeni u belu poluromantiku prošloga stoljeća, sa svim njegovim kostimskim i interjeurskim detaljima, ispalili nekad sivi kao golubovi, i zato konac djela ne djeluje ni najmanje nepariški, kada Marie polazi za starog „sivog gavrana“.

Na sreću, Becque je pisao jednim naturalistički vjernim jezikom, bez moralisanja i tetičnosti, bez fraza, opazaka i tumačenja, tako, da se njegove riječi mogu donijeti i u jednoj blagoj intonaciji, pa da sasvim drugačije zvuče. Comédie Francaise je tu vjernost upotreblila, kolikogod se dalo, da ublaži sarkazam, koji se, prema Becqueu ima razumjeti iza svih tih fraza. Dakako, da je na mjestima, gdje je taj sarkazam baš formuliran u riječima samim, djelovao tekst kao pljuska, na momentano zgražavanje publike, koja je u Becqueu i opet srdačno pozdravlja svoj „théâtre de moeurs“.

Eto: to je sudbina francuske naturalističke drame. Onako, kako ju je davao Antoine, sigurno u Parizu nije imala velikoga uspjeha. I ako u Parizu može da uspije Becque, najkonzervativniji naturalista, koji je ostao poznat, samo zato, što su mu žene apsolutno dobre i što je zloča njegovih muškaraca samo produkt prilika, onda je valjda jasno, zašto Strindberg, (naturalistički), ne može nikako da uspije u Parizu. Ni u vanrednoj i ispravnoj simboličkoj stilizaciji „Gospodjice Julije“ u „Studio Champs-Elysées“.

Jos. Kulundžić.

KAZALIŠTA U PROVINCII

Osječko Kazalište

Pod konac prošle sezone davalo se na osječkom Kazalištu premiera opere „Gabrovac“ koju je na libretu Mirka Dečaka napisao profesor na konzervatoriju u Bruxellesu, Nikolaj Slepov-Boženov. U glavnim partijama bili su zaposleni primadona gdje Milić, stari znanac zagrebačke publike g. Buškik, i gosp. Strado — Torgvicki.

1. Anka Milić, primadona osječkog kazališta u partiji Hanni opere „Grbavac“ od Boženov-Detaka. — 2. Fanika Haiman, članica zagrebačkoga kazališta donosi u Klub-Kabaretu Ženske i muške u loge jednako uspješno.

— Atelier Varnai, Osijek. — Atelier Tonka, Zagreb —

1. Анка Милић, примадона осјечког казалишта у партiji Hanni опере „Грбавац“ од Боженов-Дечака. — 2. Фаника Хайман, чланница загребачкога казалишка доноси у Клуб-Кабарету женске и мушки улоге с подједнаким успехом. —

Miss Arizona u Beogradu u kabaretu „Kasin“: 1. Proslavljeni interpretator La Violetere i drugih pjesama miss Arizona. — 2. Maestro Rožnyai, njen pratilac na glasoviru. — 3. Mali Herkules, odlični plesač i partner miss Arizone. — 4. Scena iz jednoga scetcha: miss Arizona i mali Herkules.

Miss Arizona у Београду у варнјетву „Касина“: 1. Прослављена интерпретаторка La Violetere и других песама, miss Arizona — 2. Маестро Рожњаји, њен практилац на клавиру. — 3. Мали Херкулес, одлични играч и партнер miss Arizone. — 4. Сцена из једног скетча: miss Arizona и мали Херкулес.

Iz osječkih novenskih nansija proizlazi, da je Boženov uzeo Dečakovu dramu lakomo bez prideobe za operu, i htio dokazati, da se i misli suptilnog dramskog dialoga mogu glazbom izražavati. Zato je prvi dio opere koji se sastoji samo iz dialoga Arsenije — Šandorizašao slabiji. Pojedine faze tog dialoga, koje eksponiraju radnju, pa ju vode vrhuncu napetosti, gube se i uslijed prejake orkestalne instrumentacije. Drugi dio Ruži doslovno kritična „Hrvatskog Lista“ Č-ć. — u kojem ima obilje dramskih fakata, ako je skladatelju dovoljno prilike, da razvije svoj talenat, a taj dio je od vanrednog dojma. Sama izvedba bila je odlična. Autor drame g. Mirko Dečak, ravnatelj opere g. Mirski te izvodjači bili po nebrojeno puta izazvani pred zastor — dok komponista radi daleka puta nije mogao pribaviti svom djelu. Osječko novinstvo ističe da se grad Osjek raduje što je njihova Thalia počašćena ovom prvom izvedbom, — dok će se djelo doskora davati i u inozemstvu.

VARAŽDINSKO KAZALIŠTE

Varaždinsko kazalište, koje je svojim radom ove sezone pokazalo neobičan mar, požrtvovnost i visoke umjetničke kvalitete, dovršilo je koncem februara svoju varaždinsku sezonu.

Početkom marta otputila se trupa na gostovanje po hrvatskoj provinciji, te će se predbjježno zadržati neko vrijeme u Karlovcu.

Materijalno stanje ove grupe ambicioznih scenskih umjetnika prilično je očajno, jer usprkos svih molbi i uvidjavnosti nisu mogli da dobe vanredni kredit niti od gradskog poglavarstva u Varaždinu, niti od države.

ФИЛМ

Немачка

«Уфа» берлинско филмско друштво

Београд, а и добар део наше краљевине видео је већ величанствен филм „Нибелунги“, који је само у Београду игран неких читавих месец дана.

Фilm „Нибелунген“ творевина је берлинског филмског предузећа „Уфа“. И сада берлински листови објављују биланс тога друштва, највећег филмског предузећа у Немачкој. Оно је у главном својина берлинске „Немачке Банке“, и „Уфа“ је недавно новим уписом акција подигла свој капитал на 75 милиона златних марака. „Уфа“ има поред својих студија где снима за филм, још и око двадесет позоришта у самом Берлину. Они јој служе зато да глумце, које ангажује за целу сезону, не остави без послана док се не снима, већ да играју у тим позориштима.

Фilm „Нибелунген“ који је израђен од „Уфе“ као рекламијски филм, донео је сјајне приходе већ до сада, и ако се он има још експлоатисати годинама. До сада је само на њему зарађено чињеница 15 милиона зл. марака.

Од осталих филмова који су до сада израђени, ни један се није могао по својој вредности приближити „Нибелунгену“. Али ипак „Уфа“ има једног глумца који има универзалну славу. То је Јанинкс. Он је већ до сада дао многе филмове који су у целом свету имали успеха.

Последњи и његови друштва „Уфа“ успех, јесте „Последњи човек“, грандиозни филм и ако из модерног живота. Слике из овог филма донећемо у идућем броју.

Америка

Хонорари једне филмске звезде

Према извештају „Њујоршког Хералда“ који излази у Лос-ангелосу, филмској звезди Глорији Свансон, која се недавно удала за једног француског племића, филмско друштво Players Co. код кога је она играла, повисило јој је недељну плату од 7500 на 17.500 долара, што чини 335.000 франц. франака недељно.

Харолд Лојд

Харолд Лојд играо је свој први филм 1914 године. А сада је завршио свој тристотинти филм. То значи 30 филмова годишње, што чини три филма месечно, ако се узме у обзир двомесечно осуство за одмор.

Ове цифре казују да несрећни Харолд Лојд сваких десет дана понова скоче, прља се, дави се, туче, пуче; иде на глави и пентра по крововима — увек са својим наочарима и са осмехом на лицу.

Италија

Данунцио филмски редитељ

Једно велико америчко друштво упутило је позив Габријелу Данунцију да дође у Америку и режира снимањем једног великог филма по његовом роману „Гарибалди“.

Данунцио је одбио да лично прелази Океан, али је примио позив да режира филмом, у толико што ће послати свога сина у Лосангелос да по његовим интенцијама управља снимањем.

Dragica Stiplošek, mlađi talent zagrebačko
drama, u ulozi Essie u „Djavorovom učen-
iku“ od Shawa.

Драгица Стиплошек, млади таленат за-
гребачко драмо, у улози Еси у „Ђаво-
ловом ученику“ од Шоя.

— Foto Mosinger, Zagreb —

Одговорни уредник Никола Трајковић. Власник „Илустрација“ Београд-Загреб. Годишња претплата 180 динара; полугодишња 90 динара; тромесечна 45 динара. Претплата се шаље у Београд, Космајска улица, 22. „Маквија“ А. Д. Земун. — Odgovorni urednik,
Nikola Trajković. Vlasnik „Ilustracija“ Beograd-Zagreb. Godišnja preplata 180 dinara; polugodišnja 90 dinara; trimesecna 45 dinara. Preplata se šalje u Zagreb, Narodno kazalište,
„Makarije“ A. D. Zemun.